

NEOLITIČNA NASELBINA V DRULOVKI PRI KRANJU

JOSIP KOROŠEC

Nepričakovano je sedaj odkrita prva naselbina neolitične dobe na Gorenjskem, in sicer v neposredni bližini Kranja. Čeprav je bilo pričakovati tudi starejše najdbe, kakor so one iz kovinske dobe, vendar na tem področju nismo imeli nobenih materialnih dokazov za njihov resnični obstoj. Postavljanje kulture pri Igu na Ljubljanskem barju v neolitičen čas je že zdavnaj zastarelo, ker se nikakor ne sklada z novjšimi znanstvenimi ugotovitvami. Nova neolitična postojanka v Drulovki pri Kranju spada časovno sicer v konec neolitika, vendar pa predstavlja prvo takšno naselbino, ki jo moremo danes postaviti v to periodo.

Naselbina sama je bila odkrita slučajno na zemljišču, ki je odstopljeno v Drulovki Slavističnemu društvu v najem. Tov. Viktor Smolej je pri kopanju cisterne naletel na razne keramične fragmente, kakor tudi na keramično orodje, katero je shranil in izročil Arheološkemu seminarju v Ljubljani.¹ Že ta material, ki ga je shranil tov. Smolej, nam odpira nov vpogled v predzgodovino Kranjske. Poleg tega pa tudi ta material kljub skromnosti dopušča možnost kulturnega in časovnega opredeljevanja nove lokalitete.

Naselbina, ki je danes označena kot Drulovka pri Kranju, leži nekaj sto metrov severozahodno od vasi Drulovka in jugozahodno od Kranja na desni obali Save. Naselbina je ležala na relativno visokem platoju, ki ga na eni strani obdaja soteska Save, na drugi pa nekdanji slepi rokav Save, katerega zemljišče se postopno zvišuje. Na jeziku med današnjo reko in mrtvim rokavom kljub raznim sondam, ki so jih že nekdanji napravili razni iskalci, ni bilo še nič ugotovljeno. Naša naselbina mora ležati bolj v notranjosti tega trikotnika v manjši kotlinici, ki je komaj za kak meter nižja od okolnega zemljišča. Mesto, kjer so kopali cisterno, leži ravno v tej majhni kotlinici, obdani danes bodisi s skalami oziroma čisto kraškim terenom in pa nekoliko višjim, umetno zravnanim in obdelanim platojem, ki leži severozahodno od kotlinice in zajema trikotnik med Savo in slepim rokavom. Južno od mesta naselbine se je

¹ Tov. Viktorju Smoleju, lektorju za slovaški jezik na Filozofski fakulteti v Ljubljani, se najlepše zahvaljujem za uvidevnost, da je shranil vse najdene predmete in jih dal na razpolago Arheološkemu seminarju, ter za vso pomoč in podatke.

zemljišče strmo spuščalo proti strugi slepega rokava Save. Proti četrti strani se pa zemljišče blago znižuje in je danes pogozdeno.

Vrtnarska dela, kakor tudi preprosta jama za apno na mestu nasebine so pokazala, da vsaj na teh mestih kulturna plast ni bila debelejša od 0,30—0,50 m. Pri tem moramo vzeti v poštev tudi, da so nekatere strani te zelo ozke kotlinice precej višje, zaradi česar bi tu mogli računati tudi na erozijo s teh višjih predelov. So pa to za sedaj le domneve, dokler se pač ne bodo izvršila sistematična raziskovanja. Sama kulturna plast na zgornjih mestih ne kaže nikakršnih diferenciacij, kar je pa končno na temelju le skromnih profilov tudi nemogoče ugotoviti.

Veliko več podatkov, čeprav samo glede kulturne in časovne opredelitve, nam nudi material, ki je sicer slučajno zbran, vendar pa v celoti, tako da moremo sklepati na tipološki podlagi o teh momentih. Gradivo je zanimivo na eni strani tudi zaradi tega, ker je to sedaj prvo gradivo te vrste na Gorenjskem, na drugi pa tudi zato, ker nam bo nudilo možnost o zelo obširnem sklepanju raznih momentov konec neolitične dobe na tleh Slovenije. Ker so pa to za sedaj najstarejše najdbe (izključiti moramo tukaj paleolitik), žal še vedno ne bomo imeli vpogleda v dogajanja pred tem časom. Končno pa ni niti nujno, da je tu v resnici tudi bilo življenje v še starejši dobi. Čeprav so se izkazale kot zmotne hipoteze, da so doslej znana kolišča na Ljubljanskem barju iz neolitičnega časa, vidimo danes, da je kljub temu Slovenija bila v celoti naseljena tudi v neolitiku. Kot prva postojanka te vrste je doslej bila Ajdovska jama pri Nemški vasi.² V novejšem času so bila odkrita tudi še druga najdišča iste vrste tokrat v zgornji Dravinjski dolini.³ Sedaj pa prihaja Drulovka pri Kranju kot najseverozahodnejša točka na Slovenskem. Zaradi tega lahko pričakujemo še vrsto drugih najdbišč, ki bodo imela isti značaj, kakor doslej odkrita.

Med gradivom iz Drulovke imamo zelo malo zastopane orodja, kar je pa danes zgolj naključje, ki ne more spremeniti splošne slike. Tako nimamo niti najskromnejšega fragmenta koščenega orodja. Poleg tega je pa tudi kremenovo orodje najdeno v zelo redkih primerih, medtem ko nimamo nobenega primera orodja iz drugega kamna. Od kremenca je pa poleg nekaj odbitkov ohranjeno izredno lepo koničasto strgalce trikotnega prereza (d. 3, 5, š. 1, 8 cm). Napravljeno je iz odbitka. Na eni strani ima strgalce tudi površinske retuše, medtem ko so na vseh robovih na zgornji strani izredno fine, drobne retuše; na dveh robovih, ki se končujeta v konico, so pa retuše tudi na spodnji strani (T. I, 1). Po tehniki izdelave spada strgalce v neolitično periodo vendar pa sam artefakt ne nudi danes možnosti za natančnejšo časovno klasifikacijo.

V veliko večjem številu so nam ohranjeni razni keramični fragmenti. Žal so tudi ti zvečine le neznatnejši fragmenti, ki navadno ne dovoljujejo pravo rekonstrukcijo. Kljub temu pa nekateri profili in ornamentika nudijo nekoliko izredno zanimivih detajlov

S tehnične strani imamo med keramiko iz Drulovke nekoliko tipično različnih postopkov izdelave. Isti primer opazamo tudi pri žganju posod. Za sedaj je pa še nemogoče reči, kje je vzrok te razlike. Časovnih razlik pa med njimi ne bo, ali jih pa vsaj ne bo v širšem pomenu besede. Ne

² Razprave Slovenske akademije znanosti in umetnosti, III, 1953, 45 sl.

³ Arheološki vestnik 1955, 258 sl. — Slovenski poročevalec od 15. dec. 1955.

glede na neznatno debelino kulturne plasti, ki je pa za sedaj samo relativna in ugotovljena le pri slučajni sondi, vidimo, da je kljub tehničnim razlikam bodisi v formah kakor tudi v ornamentih neka splošna skupna poteza, ki je zelo često tudi popolnoma identična. Tako bo glede na sedanje stanje nemogoče govoriti o — recimo — dveh kulturnih časovno različnih horizontih, temveč bomo imeli le neko enotno časovno razdobje, mogoče z raznimi evolucijskimi stopnjami.

Po sestavi gline je naša keramika dokaj različna. Na eni strani imamo posamezne posode, ki so bile izdelane iz zelo dobro čiščene gline, na drugi pa zopet posode, katerim je bila primešana mivka, ali pa tudi zdrobljen kvarcitni pesek z zelo debelimi zrnci. Procentualno je fragmentov, pri katerih je mešan v glino pesek, več kakor prvih. Tudi posode, ki so bile ornamentirane, imajo po pravilu zemljo mešano s peskom. Zato so videti te posode danes zelo grobe, čeprav je bil tak le sestav zemlje. Kakor pa vidimo na posameznih fragmentih, so to grobost skušali omiliti s tanko prevleko čiste gline, ki je pa danes pogostoma že odpadla. Vzrok mešanja peska med glino je v večji vzdržljivosti takih posod. Ravno zato je pa tudi jasno, da so tudi naše ornamentirane posode bile namenjene vsakdanji rabi ter jih ne moremo pripisovati kaki drugi, mogoče kulturni rabi, kar se zelo često dogaja, čeprav marsikdaj tudi s pravico. Že po splošni izdelavi izredno dobro in fino izdelano keramiko imamo za sedaj med gradivom iz Drulovke v zelo majhnem številu.

Zanimivo je tudi žganje tukajšnje keramike. Po večini so bile naše posode v osnovi rdeče žgane. Fragmentov črnih in sivočrnih posod imamo relativno zelo malo. Pri primerih, kjer je bila keramika črno in sivočrno žgana, so bile tudi popolnoma ravnomerno prežgane stene posod. Tega pa ne moremo trditi vedno tudi za ostalo keramiko. Tu imamo zelo često stene posod neenakomerno prežgane, tako da sta notranja in zunanja stran rdeče žgani, medtem ko je sredina preloma često sive ali pa celo sivočrne barve, kar pomeni močnejši vpliv temperature za krajši čas na zunanjo in notranjo stran. Takšni primeri so znani na večjem številu neolitičnih najdišč, čeprav ne predstavljajo pravila, pomenijo pa često ali nezadostno znanje tehničnega dela, ali pa pomenijo drugorazredno delo zaradi splošne nižje civilizacijske ravni, ali pa zaradi pomanjkanja tehničnih pripomočkov. Vendar pa imamo med rdeče žganimi posodami izredno veliko število tudi docela enakomerno žganih primerov. Imamo pa tudi fragmente, pri katerih je bila samo zunanja stran rdeče žgana, medtem ko sta notranja stran in prelom črna ali sivočrna.

Pri klasifikaciji rdeče žganih posod moramo razlikovati vrsto variant, ki včasih z rdečo barvo nimajo nikakršne zveze. Tako imamo posode, ki so žgane do opekastordeče barve; imamo pa tudi posode, ki so sivkastobele barve ter druge, ki imajo razne nianse med tema dvema skrajnima barvama. Vzrok takšnim barvam je delno v sestavu same gline delno pa tudi v intenzivnosti in dolgotnosti žganja. Kolikor je pa bilo mogoče ugotoviti, se nikdar ni dodal glini naše keramike neki poseben dodatek, da bi vplival na barvo posode, čeprav je bila rdeča barva tu izredno priljubljena, kar vidimo tudi po drugih momentih.

Praviloma so bile naše posode tudi zglajene. Vendar pa imamo relativno skoraj neznatno število fragmentov, katerih površina je bila zglajena na sij. Precejšnje število posod pa sploh ni bilo mehanično zglajenih, temveč je bila površina le več ali manj zravnana. Imamo pa tudi primere, med njimi celo primere posod, ki so bile ornamentirane, pri katerih površine kasneje sploh niso dodelali ter so ostale grobe. Ta moment je v toliko karakterističen, ker nam bo mogoče pomagati pri reševanju splošne civilizatorične ravni našega prebivalstva. Omeniti je potrebno, da je zelo pogosto površina na naših posodah tako na zunanji kakor na notranji strani tudi luknjičasta. To je opaziti predvsem pri posodah, katerih glina je bila mešana s peskom. Luknjičasta površina je pa nastala zaradi slabe tehnične izdelave.

Poseben tehnični postopek se je uporabljal pri posodah, ki so bile rdeče žgane, a so poleg tega imele tudi še rdečo prevleko. Takih posod je relativno veliko število, razlikujejo se pa po tem, kakšna prevleka je uporabljena. Tako imamo primere, pri katerih je bila prevleka izredno dobra in celo zglajena, kar dokazuje, da so jo napravili že pred žganjem in je postala sestavni del same vaze. Barve so dokaj različne, od opekasto rdeče do rjave. Vedno je bil pa uporabljen oker. Drugo skupino predstavljajo primeri, kjer taka prevleka, ki je sicer v istih niansah in tonih, danes odpada. Včasih kaže, kakor bi površinsko šele po končanem žganju posode prebarvali, pri čemer pa barva ni postala sestavni del posode in se je do danes več ali manj otrla. Seveda je pa to mogoče samo videz takega tehničnega postopka in je tako ena kakor druga vrsta bila izdelana na isti način, pač s tem, da so nekateri primeri tehnično popolnejši od drugih. Vprašanje pa je, ali imamo tu opravek s tako imenovanim slikanjem površine posode ali pa ne. O kakšnih posebnih, pozneje delanih slikanih ornamentih na rdeče barvani podlogi na našem gradivu ni sledu. Kljub temu bi pa tudi ta način, čeprav samo monohromnega premazovanja cele površine, mogli že s tehnične strani označiti kot slikanje. Nimamo pa tudi še nobenega dokaza, da se tudi pri nas ni uporabljala polihromija ali bihromija. Ne glede tudi na to možnost je pa vendar tudi že prvi moment izredno pomemben zaradi splošne klasifikacije in opredelitve našega gradiva. Kar se pa tiče oblik, moramo priznati, da ni nikakršne razlike med primeri, ki imajo rdečo prevleko in tistimi, ki je nimajo. To pa zopet dokazuje popolno istočasno uporabo vseh teh tehničnih postopkov.

Medtem ko je v Ajdovski jami bila dokaj pogosto uporabljena tudi črna prevleka, je ta v Drulovki skoraj neznan. Le skromni primeri govore, da se je ravno tako uporabljala. Pri tem prihajajo predvsem v poštev takšni primeri, ki so bili rdeče žgani in je nato površina bila premazana z neko črno barvo ali prevleko.

Velikost posod je dokaj različna, vendar pripada večina fragmentov t. i. normalni velikosti posod. Miniaturnih posodic v glavnem za sedaj nimamo. Imamo pa nekatere fragmente, ki kažejo, da so se uporabljale izredno velike posode. Tako je ohranjeno fragmentirano dno neke sivo-rdeče žgane posode, ki meri okoli 27 cm v premeru. Posoda je, sodeč po dnu in po debelini sten, morala biti izredno velika. V glavnem so pa to

za sedaj med našimi slučajnimi najdbami iz Drulovke le bolj osamljeni primeri, kar pa ne izključuje možnost, da so bili pogosteje uporabljeni.

Glede na relativno slabše ohranjene manjše fragmente ni mogoče ugotoviti obliko posod. Le malo je takih primerov, ki nam v resnici omogočajo vsaj približno rekonstrukcijo. V glavnem pa lahko trdimo, da je največji del posod bil relativno globok in da se je spodnji del več ali manj konkavno zoževal proti dnu (T. VII, 3 [fragment spodnjega dela rdečkasto žgane posode, ki je imela rdečkasto prevleko. Viš. ohranjenega dela 5,4 cm]. — T. I, 4, 8; T. II, 1, 4; T. IV, 1—5; T. V, 1, 3, 7; T. VII, 1, 2, 4—6; T. IX, 2, 10). Zgornji del je bil pri vseh primerih različno oblikovan, vendar navadno nekoliko polkroglasto ne glede na to, kakšen je bil vrat ali pa kakšno je bilo ustje.

Danes lahko v Drulovki razlikujemo nekoliko osnovnih oblik. Najenostavnejše so razne polkroglaste skodelice, ohranjene žal samo v posameznih fragmentih, ki ne dovoljujejo rekonstrukcije spodnjega dela. Verjetno so pa tudi te posodice imele ravno dno, ker doslej drugih oblik dna ni najdenih (T. VIII, 1 [večji fragment rdeče žgane posode ki je bila rdeče prebarvana. Vel. $5,7 \times 8,0$ cm]. — T. VIII, 3 [fragment sivkasto žgane posode. Vel. $3,4 \times 5,3$ cm]. — T. VIII, 4 [isto. Vel. $3,8 \times 5,8$ cm]).

Sorodne zgornjim oblikam so skodelice ki so imele nekoliko, čeprav neznatno profiliran zgornji del, medtem ko se v drugih posameznostih ne bodo razlikovale od prejšnjih (T. VIII, 2 [2 fragmenta sivo žgane posode. Vel. $6,1 \times 8,4$ in $4,2 \times 4,5$ cm]).

Posebno obliko tokrat bolj plitke polkroglaste skodelice s profiliranim ustjem predstavlja fragment rdečkasto žgane posodice, na kateri so, kakor kaže, tudi sledovi glajenja na sij. Imamo pa na tem fragmentu tudi sledove nekakšne črne barve, ki je glede na Ajdovsko jamo dokaj verjetna (T. III, 1, a, b. — Viš. ohranjenega fragmenta 4,3 cm). Ta skodelica je karakteristična poleg tega tudi po tem, da ima ročaj, ki je izdelan v obliki stilizirane živalske, mogoče volovske (?) ali pa ovnovske (?) glave. Malo je verjetno, da bi ta posoda imela neki kultni pomen, čeprav v osnovi tudi to ne bi bilo izključeno.

Od neke vrste terinam podobnih posod, katerih spodnji del se je konkavno zoževal proti dnu, medtem ko je bil zgornji del bolj polkrožno oblikovan, je žal ohranjenih nekaj neznatnejših fragmentov, ki ne dovoljujejo ugotovitve, kakšen je bil vrat in kakšno je bilo ustje. Morale so biti pa relativno široke, toda ravno tako tudi dosti globoke. Po vsej priliki bodo dokaj sorodne neki posodi v obliki lonca iz Ajdovske jame (Razprave SAZU, III, T. II, 1). Tako bi mogli med takšne terine šteti večje število fragmentov (T. I, 4 [fragment sivkasto žgane posode, ornamentirane z vrezi in vdolbinami. Vel. $2,8 \times 3,4$ cm]. — T. II, 1; T. IX, 2 [fragment sivkasto žgane posode, ornamentirane z vrezi. Vel. $3,8 \times 9,9$ cm]. — T. II, 4 [fragment sivkasto žgane posode, ornamentirane z vrezi. Na fragmentu sled ročaja. Vel. $3,6 \times 4,5$ cm]. — T. III, 3 [fragment črnosivo žgane posode, ornamentirane s kratkimi vrezi. Vel. $3,4 \times 3,0$ cm]. — T. IV, 1 [fragment sivordečkasto žgane posode, ornamentirane z vdolbenimi linijami in vdolbinami. Vel. $4,4 \times 4,5$ cm]. — T. IV, 2 [fragment sivkasto žgane posode, ornamentirane z vbodi. Vel. $4,6 \times 4,2$ cm]. — T. IV, 3

[fragment sivkasto žgane posode, ornamentirane z vrezi. Vel. $5,2 \times 3,5$ cm]. — T. IV, 5 [fragment sivkasto žgane posode, ornamentirane z vrezi. Vel. $4,5 \times 5,1$ cm]. — T. V, 1 [fragment sivkasto žgane posode, ornamentirane z vrezi. Vel. $4,1 \times 4,0$ cm]. — T. V, 3 [fragment sivkasto žgane posode, ornamentirane z vrezi. Vel. $3,5 \times 4,7$ cm]. — T. VII, 4 [fragment rdečkasto žgane posode, ornamentirane z vrezi in vdolbinami. Vel. $6,6 \times 6,5$ cm]. — T. VII, 5 [fragment rdečkasto žgane posode, ornamentirane z vrezi. Vel. $3,6 \times 7,2$ cm]. — T. VII, 6 [fragment rdečkastosivo žgane posode, ornamentirane z vrezi in vdolbinami. Vel. $7,8 \times 6,1$ cm]. — T. IX, 3 [fragment rdečkasto žgane posode, ornamentirane z vrezi. Vel. $5,5 \times 7,8$ cm]. — T. IX, 10 [fragment sivkasto žgane posode, ornamentirane z vrezi. Vel. $3,4 \times 3,2$ cm]). Velik procent takšnih posod je bil ornamentiran v zgornjem delu navadno s paralelnimi vrezi bodisi vertikalnimi ali pa poševnimi ravno tako pa tudi z različnimi vdolbinami ali pa samo z vbodi.

Naslednjo skupino predstavljajo v osnovi sorodne posode, ki so v zgornjem delu drugače oblikovane. Videti so bolj, kot bi bile koničaste oblike, vendar je tudi pri teh zgornji del bil zamišljen kot polkroglast. Razlikuje se pa ta skupina od prejšnje po tem, da so imele posode zgornji del le navznoter upognjen, a bile so brez vratu in brez profiliranega ustja (T. I, 5; T. IX, 7 [fragment sivkasto žgane posode, ornamentirane z vbodi. Vel. $3,1 \times 2,5$ cm]. — T. I, 8 [2 fragmenta rdeče žgane posode, ornamentirane z vrezi. Vel. $3,3 \times 2,1$ in $2,5 \times 3,0$ cm]. — T. IV, 4 [fragment sivkasto žgane posode. Vel. $5,1 \times 4,6$ cm]. — T. VII, 1 [večji fragment sivordečkasto žgane posode. Vel. $20,2 \times 19,5$ cm]). Zelo je verjetno, da so tudi marsikateri fragmenti, ki sem jih štel v prejšnjo skupino, v resnici pripadali tej skupini. Med gradivom te skupine pa imamo tudi nekatere fragmente, ki so v resnici pripadali posodam bikonične oblike, čeprav je bil tudi pri teh navadno spodnji del ločno zožen proti dnu (T. VII, 2 [fragment sivkasto žgane posode. Vel. $4,7 \times 4,6$ cm]).

Posebno skupino predstavljajo vaze, ki so bile polkroglaste v zgornjem delu in ki so imele več ali manj cilindričen vrat. Po vsej verjetnosti se je tudi pri njih spodnji del, kakor že pri dosedanjih primerih, konkavno zoževal. Znani so pa bili taki primeri že iz Ajdovske jame (Razprave SAZU III, T. III). V Drulovki imamo za sedaj le bolj skromne primere. (T. I, 7 [fragment rdečkasto žgane posode, ornamentirane z vrezi in vbodi. Vel. $3,2 \times 2,6$ cm]. — T. II, 2; T. IX, 6 [fragment rdečkasto žgane posode, ornamentirane z vrezi in vdolbinami. Vel. $5,2 \times 6,4$ cm]. — T. III, 2 [fragment vratu sivkasto žgane posode, ornamentirane s horizontalnimi vrezi. Vel. $3,0 \times 4,1$ cm]. — T. III, 4 [fragment vratu rdečkasto žgane posode, ornamentirane kakor prejšnja. Vel. $2,5 \times 2,9$ cm]. — T. V, 2 [fragment vratu rdečkasto žgane posode, ornamentirane s poševnimi vrezi. Vel. $3,2 \times 3,2$ cm]. — T. V, 4 [isto. Vel. $3,0 \times 3,9$ cm]. — T. IX, 4 [fragment vratu rdečkasto žgane posode, ornamentirane s horizontalnimi vrezi. Vel. $6,4 \times 8,5$ cm]).

Neznano obliko posode pa predstavlja za sedaj fragment neke rdečkasto žgane posode, od katere je ohranjen zgornji del z ustjem, ki je nekoliko navzven upognjeno. Pod ustjem je posoda bila ornamentirana s horizontalnim nizom vdolbin, sicer pa z vertikalnimi vrezi. (T. V, 5. — Vel. $4,6 \times 4,6$ cm).

Kakor v Ajdovski jami, tako imamo tudi v Drulovki večje število zajemalk. Vse so relativno grobe in različnih dimenzij. (T. VI, 2 [fragmentirana zajemalka sivkastobelo žgana. Kaže, da je bila nekdanj prevlečena z rdečo barvo. Viš. 2,6, ohranjena dol. 6,3 cm]. — T. VI, 4 [fragmentirana zajemalka črnosivo žgana. Viš. 3,7 ohranjena dol. 8,1 cm]. — T. VI, 5 [fragmentirana zajemalka, od katere je ohranjen samo dulec, rdečkasto žgana. Dol. 5,0 cm]. Razlika med našimi zajemalkami obstaja samo v modeliranju dulcev. Medtem ko so nekateri popolnoma cilindrični in gladki, imajo nekateri drugi rob odebeljen.

Pri keramiki iz Drulovke imamo vedno opraviti samo z enim tipom dna. Dno je vedno ravno in relativno široko, tako da so posode bile popolnoma stabilne. Samo na enem fragmentu je podoba, kakor da bi dno imelo nekakšno prstanasto nogo, kar je pa mogoče le videz, glede na zelo fragmentirano dno. Med dni, ki so popolnoma ravna, pa imamo tudi nekaj primerov, ki so neznatno usločena, kar kaže, da je bilo prej samo naključje, kot hote narejeno takšno dno.

Od postamentov, ki so bili napravljeni skupaj s posodo, t. j. z nogami, imamo samo fragmente, tako da je pravilna rekonstrukcija bodisi nog ali pa posod za sedaj še nemogoča. Vendar lahko sodimo, da so vse noge, od katerih imamo fragmente, bile v osnovi cilindrične, a nekatere so se tudi konično širile proti tlu, vse so pa bile zelo široke. Relativno so bile pa tudi zelo visoke, tako da jih moremo s pravico označiti kot visoke, votle, cilindrične noge. (T. VIII, 6 [2 fragmenta rdeče žganih nog z rjavkasto uglajeno prevleko na zunanji strani. Vel. $6,0 \times 7,8$ cm in $4,8 \times 7,5$ cm]. — T. VIII, 5 [fragment kakor prejšnji z rjavkasto uglajeno prevleko na zunanji strani noge ter na zunanji in notranji strani ostanka vaze. Vel. $4,5 \times 10,3$ cm]). Po neznatnih fragmentih posod, ki so uporabljale takšne noge, moremo soditi, da so posode, ki so uporabljale takšne noge bile bolj kroglaste oblike. Kolikor je ugotovljenih fragmentov nog, so te skoraj vedno rdeče žgane, poleg tega imajo pa tudi še rdeče do rjavkasto uglajeno prevleko tako na zunanji strani nog, kakor tudi na zunanji strani posod, ki so imele take noge.

Med našim gradivom je tudi neko število fragmentov, na katerih so ohranjeni ročaji. Vsi taki ročaji so bili trakasti in dokaj široki. Praviloma, kolikor moremo danes soditi, so bili na prehodu iz ramena v vrat. (T. VI, 1; T. IX, 8 [trakast ročaj rdečkasto žgane posode. Vel. $7,1 \times 5,5$ cm]. — T. VI, 3 [isto, rdečkasto žgane posode. Vel. $5,0 \times 4,3$ cm]). Nekateri ročaji so bili relativno tudi zelo široki. Tako imamo ohranjen fragment ročaja, ki je bil okoli 4,5 cm širok.

Med držaji je posebno zanimiv držaj v obliki stilizirane živalske glave, ki predstavlja mogoče volovsko (?) ali pa ovnovo (?) glavo. [T. III, 1 a, b; T. IX, 1]. Sama glava je zelo dobro modelirana, čeprav je do skrajnosti stilizirana. Žal so deli, ki so predstavljali naprej obrnjene rogove, fragmentirani. Na sredi temena je pa globoka prečna kanelura, ki na eni strani deli glavo v dve enaki polovici, na drugi pa s tem tudi potencira izrastke v obliki rogov. Gobec je sumarno in preprosto konično izdelan brez kakršnih koli detajlov.

Relativno redke so tudi razne plastične vzbokline, ki so bile tudi na največji periferiji in so mogle imeti praktičen ali pa dekorativen pomen

(T. V, 7 [fragment sivkasto žgane posode bolj bikonične oblike. Vel. $3,6 \times 4,4$ cm]). Po sledovih na enem fragmentu sodeč so mogle nekakšne vzbokline biti tudi na ustju, kolikor niso to le ostanki ročajev, kar je pa nemogoče ugotoviti. (T. V, 6 [fragment sivkasto žgane posode z vrezanim ornamentom. Vel. $2,4 \times 2,7$ cm]).

Kljub temu, da imamo v gradivu Drulovke relativno večje število ornamentiranih fragmentov, je vendar vsa ornamentika zelo skromna in po večini tudi zelo sumarna. Revščina se kaže tudi v motiviki. V glavnem imamo le vrezane ornamente, sem in tja tudi dolbene črte, dalje razne vdolbine in vbode. Vrezani ornamenti so praviloma zelo globoki in široki, tako da dajejo pogosto vtis žlebov ali široko vdolbenih linij. Najbolj pogostne so paralelne črte, razdeljene na skupine. (T. I, 2 [fragment sivordečkasto žgane posode. Vel. $2,7 \times 2,7$ cm]. — T. I, 3 [isto, rdečkasto žgane posode. Vel. $1,9 \times 1,7$ cm]. — T. I, 7, 8; T. II, 2, 4; T. IV, 3; T. V, 3, 5; T. VII, 4, 5; T. IX, 6, 10). Pogosti so tudi ornamenti, ki bodo predstavljali neke vrste trikotnikov, sestavljenih iz poševnih črt. Včasih so na fragmentih ohranjene samo razne poševne črte, ki bodo pa po vsej priliki pripadale raznim trikotnikom (T. I, 4, 9 [fragment rdečkasto žgane posode. Vel. $3,2 \times 4,1$ cm]. — T. I, 11 [isto. Vel. $3,3 \times 3,0$ cm]. — T. I, 10 [fragment rdečkasto žgane posode. Vel. $2,2 \times 3,8$ cm]. — T. II, 1, 2, 3 [fragment sivordečkasto žgane posode. Vel. $3,0 \times 3,7$ cm]. — T. II, 5 [fragment sivkastobelo žgane posode. Vel. $5,3 \times 5,7$ cm]. — T. IV, 5; T. V, 1, 2, 4, 6; T. VII, 6; T. IX, 2, 3, 6, 9 [fragment sivordečkasto žgane posode. Vel. $4,2 \times 4,5$ cm]). Bolj redke so paralelne horizontalne črte, ki so pa lahko tudi posamezne, vendar pa v zvezi z drugimi ornamenti [T. I, 10; T. III, 2, 4; T. IX, 4]. Zelo redki so tudi krajši vrezi v horizontalnih nizih [T. III, 3]. Pogostni so vbodi ali pa manjše vdolbine, ki pa prihajajo praviloma v zvezi z ostalimi ornamenti bodisi na največji periferiji, bodisi na ustju, ali pa kot delno izpolnjevanje praznih prostorov med drugimi ornamenti [T. I, 4, — 7; T. II, 2, 5; T. IV, 2; T. V, 5; T. VI, 1; T. VII, 4, 6; T. IX, 5—8].

*

Pri tolmačenju najdb iz Drulovke, posebno keramičnega gradiva, se v Sloveniji lahko danes naslonimo predvsem na Ajdovsko jamo pri Nemški vasi,⁴ ki nam tudi sama z novimi najdbami postaja veliko bolj razumljiva, kakor je bila doslej, ko nismo imeli nikakršnega primerjalnega gradiva. Tako se danes obe najdišči v mnogočem izpopolnjujeta, tudi če sem niti ne prištejemo novega sorodnega najdišča v Dravinjski dolini. Čeprav imamo za enkrat v Drulovki le slučajne najdbe, omogočajo te že danes marsikakšne korekture o nekdanjih sklepih za Ajdovsko jamo. Pri tem pa ne prihaja v poštev, da sta ti dve najdišči glede na način stanovanja popolnoma različni. Saj je eno v jami, drugo pa na prostem.

Ako vzporedimo keramično gradivo iz Drulovke z Ajdovsko jamo, bomo ugotovili, da je popolnoma identično tako v oblikah, kakor tudi v ornamentiki. Tehnično je sicer keramika v Ajdovski jami na višji

⁴ Razprave SAZU, III, 45 sl.

stopnji, kakor keramika iz Drulovke, kar je pa mogoče danes samo videz. Ni dvoma, da se bodo pokazale tudi kake posebnosti krajevnega značaja, kar je razumljivo, vendar danes o njih še ne moremo govoriti. Glavne identičnosti so v sami zgradbi posod, dalje v profilaciji, ravno tako pa tudi v spodnjem delu posod. Zanimivo je, da je večini posod tako v Drulovki kakor tudi v Ajdovski jami, lastno naglo zoževanje spodnjega dela, ki je skoraj praviloma tudi konkavno. Poleg tega so vse take posode bile relativno zelo globoke. Zgornji del pa, kakor koli je bil oblikovan, je videti kot neki dodatek več ali manj polkroglaste oblike, nasajen na spodnji del [T. I, 4, 8; T. II, 1, 4; T. III, 5; T. IV, 1—5; T. V, 1, 3, 7; T. VII, 2, 4—6; T. IX, 2, 3, 10].⁵ Včasih so nam nekatere posode videti, kakor bi bile bikonične, vendar je zgornji del, naj tudi nima predstavljen vrat, po navadi izbočen. Isti primer imamo tudi v Ajdovski jami. Malo primerov iz Drulovke pa lahko primerjamo s posodami, katerih vrat je cilindričen in širok ali pa z onimi, pri katerih je gornji del oblikovan kot kroglasta amfora s cilindričnim vratom.⁶ Po vsej priliki bomo pa mogli v to skupino všteti nekaj fragmentov, ki so označeni kot terine ali terinam podobne posode ter še nekaj drugih (n. pr. T. III, 3). Identičnost med Drulovko in Ajdovsko jamo imamo tudi v t.i. zajemalkah polkroglaste oblike z votlim dulcem za držaj. (T. VI, 2, 4, 5).⁷ Zanimivo je, da so tudi v Drulovki take zajemalke najdene v velikem številu, podobno kakor v Ajdovski jami. Vse so pa istega tipa brez kakršnihkoli bistvenih razlik. V Drulovki obstajajo razlike samo v velikosti, boljši ali slabši izdelavi ter v neznatni razliki dulcev. Sem moramo prišteti tudi več ali manj polkroglaste skodelice ter posode, ki so imele visoko votlo cilindrično nogo (T. VIII, 5, 6).⁸ Žal nimamo niti v Drulovki nobenega primera, ki bi nam omogočil rekonstrukcijo zgornjega dela. Podoba je, da so na takšnih nogah bile kroglaste posode, kar moremo sklepati po nekaterih skromnih fragmentih. Vendar nam pa ti primeri ne morejo odgovoriti na vprašanje, ali so bile take posode popolnoma odprte, ali so se ločno zoževale, ali so pa mogoče imele celo vrat.

Od detajlov lahko vzporejamo ročaje, ki so ravno tako identični na obeh najdiščih, posebno kar se tiče visokih trakastih ročajev (T. VI, 1, 3; T. IX, 8).⁹

Identičnosti ali pa vsaj sorodnosti so pa ravno tako v ornamentiki. Tako dojetanje kakor tudi izvajanje sta isti tako v Drulovki kakor v Ajdovski jami. Skromno število motivov, ki se omejujejo le na paralelne, včasih vrezane, včasih pa bolj vdolbene linije, sem in tja pa tudi motiv trikotnika, vbodi in male okrogle ali ovalne vdolbinice v zelo enostavnih kompozicijah, je vse, kar imamo tako na enem, kakor drugem najdišču.

Razlike, kakor sem že prej omenil, so lahko tudi samo navidezne. Omeniti je vsekakor potrebno držaj, izdelan v obliki stilizirane živalske glave. (T. III, 1 a, b; T. IX, 1). Vendar je pa to več ali manj le detajl,

⁵ L. c., T. I, 4, 6; T. II, 1, 2; T. III, 1; T. IV, 2; T. V, 1—4, 6—8 itd.

⁶ L. c., T. II, 1; T. III, 2, 3.

⁷ L. c., T. XIV, XV.

⁸ L. c., T. XIII, 9—11.

⁹ L. c., T. IX, 3, 4; T. X, 1, 6 itd.

ki je lahko tudi lokalnega značaja. Četudi je verjetno, da se bodo naši razni plastični izdelki te ali one vrste tudi v področju Krke, ko se bodo raziskala tamkajšnja najdišča. Ni mogoče, da bosta obstajale le Ajdovska in Jermanovo jama na Pijavškem,¹⁰ temveč se bodo glede na današnje podatke našla tudi druga najdišča. Veliko bolj zanimiva je za sedaj razlika v tehniki slikanja oziroma v premazovanju velikega dela posod na Drulovki z rdečo barvo. Ta tehnika je v resnici uporabljena tudi v Ajdovski jami,¹¹ vendar je tam navadno bila uporabljena prava prevleka, ki se zelo često tudi lušči, medtem ko je v Drulovki pogostoma uporabljena kot prevleka tudi prava barva, ki se je pa globoko zajedla v steno posode. Zanimivo pa je, da sorodne črne prevleke na posodah iz Drulovke nimamo v večji meri, tako kakor se javlja v Ajdovski jami.¹²

Druga objavljena najdba s področja Slovenije je iz Zreč.¹³ Toda doslej so objavljene samo slučajne najdbe, medtem ko nimamo še poročila o sistematičnih raziskovanjih. Kljub temu nam pa tudi že skromni publicirani objekti dajo slutiti, da je tudi to najdišče popolnoma sorodno Ajdovski jami in Drulovki.¹⁴ V isti čas pa bodo spadala tudi najdišča v Zbelovem pri Ločah, v Zrečah in v Brezju nad Zrečami ter najdbe v predzgodovinski gomili pod Brinjevo goro.¹⁵ Vsa najdišča pa leže v Dravinjski dolini in so relativno blizu skupaj.¹⁶ Ni izključeno, da bomo mogli istemu kulturnemu krogu pripisati tudi nekaj slučajno najdenih fragmentov na neolitičnem najdišču na Andreškem vrhu v Slovenskih goricah.^{16a}

Ako končno sumiramo vse do danes znane ugotovitve v Sloveniji, prihajamo do zelo zanimivih sklepov. Tako vidimo, da je ta kulturna skupina zajela področje skoraj vse Slovenije, tako Štajersko, kakor tudi Kranjsko. Danes znane najdbe imamo v območju Krke, dalje v zgornji Dravinjski dolini, sedaj pa tudi v zgornji Savski dolini.¹⁷ To so danes tudi skrajne točke, med katerimi leži še ogromen neraziskan prostor. Glede na naša najdišča moramo domnevati, da je konec neolitika naseljevalo vso Slovenijo ljudstvo, ki je tako po kulturi kakor tudi po načinu življenja in po drugih momentih predstavljalo verjetno tudi neko etnično

¹⁰ Tu je l. 1938 raziskoval Ložar. Najdene so bile tudi neolitične ostaline. Žal gradivo ni objavljeno. Nekaj neolitičnih posod iz te jame je tudi v muzeju v Brežicah, medtem ko so ostaline, odkrite pri raziskovanjih l. 1938, v Narodnem muzeju v Ljubljani, toda žal brez zadostnih podatkov.

¹¹ Razprave SAZU, III, 49.

¹² L. c., 48 sl.

¹³ Arheološki vestnik 1955, 258 sl.

¹⁴ L. c., 263, T. I. — Glede na komparativno gradivo so po vsej priliki nekateri profili na risbi napačno postavljeni (T. I, 3, 5 itd.). Te posode so imele bolj pokončne stene, ne pa položne, kakor bi bilo soditi po risbah profilov.

¹⁵ Vsa omenjena najdišča so bila odkrita v novejšem času. Zato tudi gradivo še ni moglo biti objavljeno. Glej Slovenski poročevalec od 13. oktobra 1955. — Brezje pri Zrečah je pa pripravljeno za tisk.

¹⁶ Kolikor sem mogel ugotoviti, pripadajo eni in isti kulturni skupini. Zahvaljujem se tov. Pahiču, ki mi je dal gradivo na vpogled.

^{16a} Arheološki vestnik 1954, 355 sl.; 351, st. 18., T. III.

¹⁷ Sem ne gre šteti Vinomera, ki pripada drugemu, mlajšemu kulturnemu krogu (GMDS XXII, Ljubljana 1941, 125 sl.).

celoto. Kako se je pa naša kultura širila po nekaterih drugih pokrajinah, n. pr. na Dolenjskem, danes še ne vemo.

Zanimivo je tudi vprašanje, v kakšnem odnosu je naša kulturna skupina do drugih sosednih pokrajin. Žal nimamo za sedaj nikakršnih popolnoma identičnih najdb v teh pokrajinah. Tako ni še mogoče točno klasificirati najdb iz Krča in Draguševca blizu Varaždina. Po vsem sodeč sta to dve neolitični naselbini, katerih materialna ostalina se v precejšnji meri približuje na eni strani našim slovenskim najdiščem, na drugi strani je pa tudi zveza z lengyelsko kulturno skupino. Z našimi najdbami jih vežejo karakteristične zajemalke, dalje konkavno zoževanje spodnjega dela posod, v nekaterih primerih pa tudi ornamentika. Vendar pa obstaja vrsta elementov, ki nimajo z našim materialom nikakršne zveze.¹⁸ Najdbe iz Istre in Slovenskega Primorja kažejo popolnoma drug značaj.¹⁹ Danes lahko trdimo, da so ta najdišča, katerih začetki segajo v neolitičen čas, pripadala drugemu kulturnemu krogu,²⁰ kakor pa najdišča v ostali Sloveniji. Nobeno od doslej znanih najdišč, kakor so Betalov spodmol, Predjama, Vlaška jama, Gabrovica itd. nima nikakršnih sorodnih momentov s kulturo, ki je odkrita v ostalih naših krajih. Pač pa neolitične najdbe, kolikor se nahajajo v naših kraških jamah, pripadajo jadranskemu kulturnemu krogu, katerega glavni elementi so danes v danilski in v hvarski kulturni skupini. Vendar ima prva za sedaj dokaj več prednosti, kakor pa hvarska.²¹

Na področju današnje Avstrije, kolikor mi je gradivo znano, lahko trdimo, da nimamo dosti stičnih točk z našim gradivom. Izjemo predstavlja le najdišče na Kanzianbergu pri Beljaku (Villach) na Koroškem.²²

Vendar je pa med gradivom, ki je označeno kot neolitično, večje število predmetov, ki so tuji naši kulturni skupini. Vzrok je mogoče v tujih elementih ali pa v različnih kulturnih stopnjah, ki na naših najdiščih niso ugotovljene. Dozdeva se mi, da sta na Kanzianbergu dva kulturna stratumata, ki se medsebojno razlikujeta tako kulturno, kakor tudi časovno. Kar se pa tiče povezave z našim materialom, bi prej sodil, da je le močnejši medsebojni vpliv, kakor pa identičnost. Obstojajo pa tu še marsikateri druge lokalitete, ki se bodo morale povezati z neolitikom na slovenskih tleh. Počakati moramo na daljna raziskovanja tako naših kot avstrijskih najdišč.

Nekakšna identičnost ali močnejša sorodnost nam danes manjka v drugih sosednih pokrajinah, predvsem na Hrvaškem. Sem pa trdno prepričan, da bodo v naš kulturni krog spadala, čeprav je ta danes kolikor toliko še izoliran in omejen na Slovenijo, tudi druga najdišča, ki se bodo odkrila na Hrvaškem vsaj v dolini Kolpe, ravno tako pa tudi mogoče drugod. Najdišča v okolici Varaždina delno to že potrjujejo, čeprav jih ne moremo še pripisati našemu krogu. Ako pa iščemo analogije za Drulovko v drugih neolitičnih kulturah, prihajamo do istega

¹⁸ Peristil, Zagreb 1954, 135.

¹⁹ Razprave SAZU, III, 67.

²⁰ Korošec, Neolitska naseobina na Danilu-Bitinj (v tisku).

²¹ Doslej znane ugotovitve so v pripravi za tisk.

²² WPZ, XXV, 1938, 59 sl., T. IV.

sklepa, kakršen je bil glede Ajdovske jame. Tudi v Drulovki obstajajo razni elementi, ki jo n. pr. vežejo na butmirsko, dalje na slavonsko-sremsko ali lengyelsko kulturno skupino, toda le v drugorazrednem pomenu in posredno, ne pa neposredno. V poštev prihaja pri tem zožen globok spodnji del posod, kakor tudi polkroglasti zgornji.²³ Vendar je pa drugi moment karakterističen bolj za butmirsko skupino, kakor pa za lengyelsko, kjer moremo povezovati v glavnem le bolj poudarek na ločnem zoževanju spodnjega dela. V splošnem pa naša najdišča s svojim keramičnim gradivom ne predstavljajo niti z lengyelsko niti z butmirsko skupino nekakšno celoto, temveč imajo le neke njihove elemente. Iz tega vzroka sem že pri Ajdovski jami sodil, da bi ta mogla predstavljati posebno krajevno kulturno skupino pod močnejšim vplivom lengyelske in butmirske kulturne skupine, ali pa celo varianto slavonsko-sremske skupine.²⁴ Danes je pa popolnoma jasno, da se Ajdovska jama, Drulovka in druga naša najdišča te vrste ne morejo podrediti tem skupinam, temveč predstavljajo lastno skupino, ki je prevzela samo posamezne tuje elemente. Ker je pa ta kulturna skupina za sedaj omejena na področje Slovenije, čeprav je verjetno, da je bila razširjena tudi drugod, mislim, da jo lahko imenujemo »slovensko neolitično kulturno skupino«, s čimer poudarimo tudi njen širši pomen za naše področje.

Glede kronologije naše kulturne skupine nam Drulovka ne nudi vsaj za sedaj mnogo. Toda glede na identičnost gradiva se moramo tudi v tem pogledu nasloniti na Ajdovsko jamo. Drulovka nam pa kaže, da pripada kulturni skupini s konca neolitika v naših krajih, kakor tudi Ajdovska jama.²⁵ Pač pa je potrebno nekoliko popraviti mnenje pri klasifikaciji gradiva Ajdovske jame, ki sem ga podal sicer kot dvomljivo, vendar pa kot neko možnost. Tedaj so mi posamezni fragmenti, katerih je sicer bilo malo, delali vtis bronastodobnih izdelkov.²⁶ Danes pa lahko trdimo, da tudi tisti primeri spadajo v isto skupino z ostalimi ter da se kulturno niti najmanj ne razlikujejo od ostalih, kar je bilo sicer že tedaj podčrtano. Ravno tako pa med njimi ne bo tudi nikakršne časovne razlike. Vtis pa, ki je vzbudil domnevo o bronastodobnih izdelkih, dokazuje le to, da je naša kulturna skupina v resnici iz kasnega neolitika. Seveda pa s tem ne smemo računati, da se mogoče ne bodo našla tudi starejša najdišča ali pa taka, ki bodo kazala na kasnejše življenje v naših krajih kot naraven daljni razvoj te kasnoneolitične skupine.

Zanimivo je, kam prišteva Pittioni najdbe iz Kanzianberga in kako jih časovno opredeljuje. Po njem sodijo te najdbe v okvir badenske kulturne skupine, in sicer v njeno kasnejšo fazo, ki sledi t. i. tipu »Ossarn«.²⁷ Žal

²³ Zgodovinski časopis 1947, 126 sl. — Wosinsky, Schanzwerk von Lengyel I, Budapest 1888, T. VI, 3; T. XIII, 74; T. XXII, 175. — Dombay, The Prehistoric Settlement and Cemetery at Zengövarkony, Budapest 1939, T. III, 5, 4; T. VII, 3; T. XVI, 9 itd.

²⁴ Razprave SAZU, III, 66 sl. — Naziv »slavonsko-sremska« skupina za del lengyelske skupine, ki se širi po Sremu in delu Slavonije, je v literaturi uvedel Milošević (Chronologie der jüngeren Steinzeit, 82 sl.).

²⁵ Razprave SAZU, III, 65 sl.

²⁶ L. c., 58 sl., 65.

²⁷ Pittioni, Urgeschichte des Oesterreichischen Raumes, Wien 1954, 208 sl.

je danes še vedno vprašanje, kaj je v resnici badenska kulturna skupina in kaj zajema. Že samo ogromno področje s Severno Srbijo, Slavonijo in Hrvatsko, Severno Bosno, Panonsko ravnico, Avstrijo, Slovaško in Češko, kjer ima ta skupina tudi še razna druga imena kakor »kanelovana keramika«, »Ossarner« kultura, kultura »trakastih ročajev« itd., govori proti temu, da bi mogli tu imeti neko enotno kulturno skupino. Pri tem nam pa tudi poskus delitve, kakor jo je napravil Pittioni za Avstrijo, in sicer na starejšo in mlajšo fazo ter še na razne vrste in tipe, ne more rešiti tega vprašanja.²⁸ Poleg tega ima popolnoma nerazumljivo Pittioni badensko skupino za nordijski element, medtem ko išče izvor te skupine na področju Avstrije in Sudetov.²⁹ Odveč bi bilo, da bi se spuščali v to problematiko. Zanimivo pa je, da Pittioni ne upošteva drugih avtorjev pri vprašanju izvora badenske skupine, ki nikdar ne predstavlja nordijski element, temveč jugovzhodnega.³⁰ Vprašanje badenske kulturne skupine kot celote je pa treba zajeti na drug način, ker današnji poskusi njenega tolmačenja nikakor ne zadostujejo, ne glede na mnenje Miložjića, ki vidi v Sarvašu za sedaj kot edinem najdišču popoln razvoj te skupine, ki naj bi po njem nastala na osnovi mešanja nosilcev mlajše vinčanske, slavonsko-sremske in lengyelske skupine ter verjetno novih doseljencev z jugovzhodnega Balkana.³¹ Ako tudi sprejmemo Miložjićevo mnenje, ki je za sedaj tudi najbolj verjetno, velja to le za slavonsko-sremsko področje ter mogoče še za obrobne predele, ni pa to rešitev za vse najdbe, ki se danes pripisujejo badenski skupini. Po vsej priliki bodo, kolikor badensko skupino vzamemo kot neko specifično sumarno celoto, razne skupine, ki bodo po vsej verjetnosti imele le neke stične točke. Res je pa, da jih ne bomo smeli razbijati na razne podskupine, variante in tipe.

Gradivo iz Kanzianberga nima tistih karakterističnih elementov, ki bi jih lahko pričakovali v badenski kulturni skupini. Pittioni sicer del tega najdišča pripisuje skupini slikane keramike, in sicer pod svoj 6 tip Kanzianberga, toda le razno kremenasto in kameno orodje ter zajemalke in pintadere, katere tolmači kot podonavsko komponento. Ostalo pa tolmači kot nordijski vpliv ali kot nordijski mešani stil.³² Pri analizi gradiva iz Kanzianberga pa moramo ugotoviti, da je tudi drugi del gradiva, čeprav ga je Pittioni označil na drug način, potrebno nekoliko drugače klasificirati. Precejšnjo povezavo ima tamkajšnja keramika s slovenskimi najdišči, ki jih strogo ne moremo všteti niti v t. i. podonavski kulturni krog v ožjem pomenu besede, ker je ta pojem danes tudi že preveč raztegnjen. Priznati pa moramo, da imamo na Kanzianbergu tudi vrsto drugih elementov, ki ne gredo v krog naše kulturne skupine, ki bi se pa dali nekako povezati tudi z elementi, ki jih imamo na Ljubljanskem barju. Iz vsega pač sledi, da kulturne ostaline na Kanzianbergu

²⁸ L. c., 188 sl.

²⁹ L. c., 188 sl.

³⁰ Miložjić, *Chronologie der jüngeren Steinzeit Mittel- und Südosteuropas*, Berlin 1949, 86 sl. (Glej tudi literaturo, ki jo navaja Miložjić.) — *Gnomon* 1955, 521. — Itd.

³¹ Miložjić, *Chronologie*, 88.

³² Pittioni, *Urgeschichte*, 171 sl.

ne predstavljajo zaključeno celoto, temveč bo, kakor sem že omenil, v keramičnem gradivu potrebno razlikovati neko starejšo in neko mlajšo fazo, vendar pa ne v smislu, kakor je to storil Pittioni. Starejša faza bo imela mnogo stičnih točk z našimi najdišči, kot so Drulovka in Ajdovska jama.³³ Mlajša faza pa na tem mestu ne prihaja v poštev. Mislim pa, da je zgrešeno njeno povezovanje z badensko kulturno skupino, pa naj bo tudi kot neki poseben tip.

Za ornamentiko na naši keramiki z Drulovke, ki je zelo preprosta, imamo neposredne analogije zopet le na slovenskih najdiščih. Izvor za to ornamentiko, ki v osnovi ne predstavlja nikakršne posebnosti, je danes še težko iskati. Po vsej priliki bomo motive morali iskati tudi tam, od koder so bile prevzete oblike.

Nekolikokrat je bilo že omenjeno, da sodijo Drulovka in tudi ostala najdišča tega značaja na konec neolitika.³⁴ Vzrok taki opredelitvi je poleg ostalih posebnosti in posameznih sorodnosti, ki jih imamo v drugih kulturnih skupinah, tudi v samih najdbah. Znana so n. pr. kladiva, najdena v Ajdovski jami,³⁵ ki nikakor ne morejo pripadati neki zgodnejši periodi. Toda v zvezi z Drulovko, ki potrjuje dosedanje sklepe, se vse bolj jasno očrtuje sorodnost s slavonsko-sremsko ali lengyelsko kulturno skupino. Nesporne stične točke obstajajo tudi z butmirsko skupino, vendar samo v eni obliki ali celo boljše v enem detajlu. Zato je nemogoče danes naša najdišča direktno povezovati s to kulturno skupino. Tudi lengyelsko skupino moremo danes povezovati samo v posameznih detajlih, ne pa kot celoto. Tak detajl predstavljajo n. pr. zajemalke, ki jih pa tudi ne moremo imeti v resnici za neko izrazito obliko, ker so takšne zajemalke razširjene na zelo velikem prostoru ter ni nujno, da jih je slovenskim najdiščem posredovala le lengyelska skupina. Vendar bi pa sodil, glede na druge elemente, da so prišle ravno od tam. Tako je karakteristično za naše zajemalke, da nimajo držaja, kakor v mnogih drugih kulturnih skupinah, temveč imajo le dulec, v katerega se je držaj šele vstavljajal. Poleg tega je pa stena zajemalke, kjer je dulec, tudi še preluknjana, medtem ko imamo marsikje preluknjan samo dulec. Prej ali slej bo potrebno poiskati medsebojni odnos med zajemalkami in dulcem in tudi odnos do zajemalk z držajem. Tudi v lengyelski skupini imamo dalje tendenco konkavnega zoževanja spodnjega dela posode.³⁶ Vendar pa obstaja tipična razlika med našimi in lengyelskimi primeri v tem, da so naše posode izredno globoke, medtem ko so v lengyelski skupini relativno zelo plitke. Stična točka je tudi v zgornjem delu posod,

³³ Dosti nejasne slike, kakor tudi dokaj sumarni opis ne dovoljujejo natančnejše klasifikacije gradiva. Tako bi n. pr. sodili za en fragment (WPŽ 1958, T. IV, sl. 40), da se more povezati z nekaterimi našimi fragmenti, katerega pa Dolenz označuje kot lijakast vrat (Trichterhals), zaradi česar je seveda logično nastala zveza z nordijskim krogom. Ako je to v resnici vrat, potem ne bo imel nikake zveze z našo keramiko. Ni pa izključeno, da pripada spodnjemu delu posod, ki se konkavno zožujejo proti dnu. V tem primeru bo seveda zveza nesporna.

³⁴ Razprave SAZU, III, 65 sl.

³⁵ L. c., T. XIV.

³⁶ Wosinsky, Schanzwerk von Lengyel I, T. XIII, 74, T. XIII, 175. — Dombay, The prehistoric Settlement and Cemetery at Zengövarkony.

in sicer pri primerih, kjer imamo bolj polkroglaste dele posod ne glede na to, kako so drugače oblikovane. Takšni primeri imajo poseben stik s posodami, ki jih nekateri imenujejo piriformne, drugi pa amfore s kroglastim zgornjim delom. Isti tip je tudi v butmirski kulturni skupini. Od kod so naša slovenska najdišča prevzela te elemente, ali iz lengyelske ali iz butmirske skupine, danes ne moremo ugotoviti; vendar kaže, da je verjetneje tu bila kot posredovalec lengyelska skupina že zaradi svojega širjenja tudi po Slavoniji, medtem ko je, kolikor nam je danes znano, butmirska bila omejena na Bosno. Seveda so pa to samo še domneve. Toda ne glede na to, iz katerega kroga naj bi slovenska najdišča prevzela te elemente, moramo vendar priznati, da nimamo nobenega primera, ki bi nam omogočil, da bi ga mogli primerjati kot celoto. Že sam vrat in ustje v lengyelski skupini se razlikujeta od tistih delov na naših posodah. Povezava z lengyelsko je pa vendar logična, čeprav so tu le detajli, na katere se lahko naslonimo. Mogoče leži vzrok današnjim pomanjkljivostim v tem, da cela zahodna Slavonija in Hrvatska sploh še nista raziskani ter da tu nimamo nikakršnega primerjalnega gradiva, ki bi nam omogočil tolmačenje razvoja in sprejemanja posameznih oblik in detajlov. Na povezavo z lengyelsko skupino nas pa navaja še en moment. Čeprav, kakor sem že omenil, na naših posodah nimamo pravega slikanja, ima tudi premazovanje posod z rdečo barvo svoj izvor ravno na tej strani. Pač pa imamo v lengyelski tudi polihromijo. V pošteev pa moramo poleg primerov iz Drulovke vzeti tudi primere iz Ajdovske jame.³⁷

V novejšem času je problem obstoja lengyelske kulturne skupine postavil pred nas zopet Pittioni.³⁸ Ta namreč na temelju nekdanjih sklepov Tompe sploh zanika obstoj te kulture in jo prišteva tiški skupini. Delno sledijo temu gledišču tudi še nekateri drugi avstrijski predzgodovinarji.³⁹ Vendar pa moramo priznati, da so ta gledišča za sedaj popolnoma nedokazana.⁴⁰ Ravno Slavonija in Baranja dokazujeta, da lengyelska kulturna skupina obstaja kot posebna, od tiške ločena skupina.

Končni rezultati, do katerih smo doslej prišli pri naših raziskovanjih, bi bili v glavnem naslednji:

Konec neolitika imamo na področju Slovenije novo kulturno skupino, ki je tu za sedaj tudi najstarejša skupina. Ta skupina zajema večji del Slovenije, tako Štajersko, Gorenjsko in dele Krške doline. Ali se je v večji meri širila tudi po Dolenjskem, še ni mogoče ugotoviti.⁴¹ Ne vemo, ali se bo ta skupina širila tudi na sosedno hrvaško ozemlje, vendar je to dokaj verjetno. Naša kulturna skupina se, kakor je danes videti, ne

³⁷ Razprave SAZU, III, 49.

³⁸ Pittioni, Urgeschichte, 167 sl.

³⁹ L. c. Glej tudi opombe 289 in 290.

⁴⁰ Nikak dokaz ni, zanikati neko kulturno skupino zato, ker se posamezni njeni elementi ne morejo deliti od drugih, v našem primeru od tiške, in to v neki zelo oddaljeni pokrajini, ki nikakor ne predstavlja mesto pravega širjenja teh kultur. Tako se Pittioni in Ohrenberger sklicujeta, da se na Gradiščanskem (Burgenlandu) ne morejo deliti najdbe lengyelske in tiške kulturne skupine, česar pa nikakor ne smemo prenesti tudi na Slavonijo, Baranjo in celo na tiško dolino.

⁴¹ Vinomer, ki ga je raziskal Ložar, ne pripada naši skupini (GMDS, 1941, 125 sl.).

širi niti proti morju. Tako nimamo v naših kraških jamah niti najskromnejšega elementa, ki bi dal soditi o kakršni koli medsebojni povezavi.⁴² Podoba je, kakor da je dandanašnji kraški teren branil dostop k morju.

ZUSAMMENFASSUNG

Eine neolitische Siedlung in Drulovka bei Kranj

Durch Zufall wurde die erste neolitische Siedlung in Krain und zwar in der Nähe der Stadt Kranj im Dorfe Drulovka entdeckt. Die Siedlungsstätte liegt am rechten Saveufer auf einem verhältnismässig hohen, heute bewaldeten, Plateau. Systematische Forschungen wurden bisher noch nicht durchgeführt. Wir verfügen nur über einiges bei Grabung einer Zisterne gefundenes Material. Die bei dieser Gelegenheit entdeckte Schicht ist kaum 30—50 cm dick. Differenzierungen wurden darin bisher noch keine festgestellt.

Das erhaltene Material umfasst einen Silexschaber und eine grössere Anzahl keramischer Fragmente. Die Keramik ist einerseits aus reiner Tonerde verfertigt, andererseits aber auch mit Körnern von Quarzsand vermischt. Die meisten Gegenstände sind rotgebrannt, in einer geringeren Anzahl sind sie grau bis dunkelgraufärbig. Die Gefässe wurden sehr oft mit einem roten Überzug oder sogar mit roter Farbe überputzt. Farbige Motive wurden bisher nicht festgestellt. Einige Gefässe wurden aber auch schwarz überzogen. Glänzend geglättete Vasenfragmente sind selten.

Auf Grund von ziemlich spärlichen Fragmenten kann man die Gefässform sehr schwer feststellen. Es waren halbkugelige Schalen im Gebrauch, die allem Anschein nach einen ebenen Boden besaßen. Im Gebrauch waren ebenfalls halbkugelige Schüsselchen, deren oberer Teil jedoch in geringem Masse profiliert war. Zu den schönsten Beispielen gehört ein halbkugeliges Schüsselchen mit profiliertem Munde, das zum Henkel einen Tierkopf — Widder oder Ochs — besitzt.

Eine besondere Gruppe wird von Gefässen gebildet, deren Oberteil mehr halbkugelig geformt ist, während der Unterteil sich gegen den Boden zu konkav verengt. Höchstwahrscheinlich und mit Bezugnahme auf Ajdovska jama und einige Fragmente aus unserer Fundstätte war der Unterteil solcher Gefässe ausserordentlich tief, so dass diese Gefässe keine Terrinen, sondern Töpfe darstellen. Vorläufig werden sie jedoch als terrinenähnliche Gefässe bezeichnet, da ihre Form mit Sicherheit noch nicht festgestellt ist. Den oberen verwandt waren Gefässe mit einem regelmässigeren und schärferen Profil und von einer mehr bikonischen Form. Bei diesen Gefässen war der obere Teil nur eingemassen gegen das Innere zu gebogen und sie besaßen keinen Hals.

Eine ebenfalls besondere Gruppe bilden die Vasen, die in ihrem Oberteil halbkugelig waren, jedoch einen mehr oder weniger zylindrischen Hals besaßen. Weiter wurden auch Schöpflöffel und Fragmente von Gefässen gefunden, die einen hohlen zylindrischen Fuss besaßen, dieser Fuss konnte gegen den Boden zu auch konisch etwas breiter sein. Leider ist uns die Form der Vase selbst unbekannt.

⁴² Nekateri fragmenti keramike, najdeni v Vlaški jami, ki sem jih skušal povezati s podonavskimi neolitskimi kulturami, kažejo sedaj z odkritjem novega gradiva pri Sibeniku povsem drugačno sliko in se najlaže povežejo s tem gradivom (Arheološki vestnik 1952, 293 sl.).

Die Henkel, insofern sie erhalten sind, sind immer Bandhenkel und relativ ziemlich breit. Verschiedene plastische Buckeln auf dem Bauch sind jedoch selten.

Die Ornamentik auf unseren Gefäßen ist sehr bescheiden. Es wurden eingeschnittene Ornamente angebracht, die mit breiten und relativ tiefen, oft kanne-lärenartig ausschauenden Einschnitten durchgeföhrt. Weiter besitzen wir einige Ornamente, die in Wirklichkeit auch seichtere Kannelüren, Stiche und kleine Einbuchtungen aufweisen. Ebenso arm sind die Motive, hauptsächlich verschiedene Parallellinien in horizontaler, vertikaler oder schiefer Richtung. Hie und da trifft man auch auf Dreiecke aus Parallellinien bzw. aus einer Art Zick-zackbändern. Einstiche und Einbuchtungen erscheinen nur im Zusammenhange mit den übrigen Ornamenten.

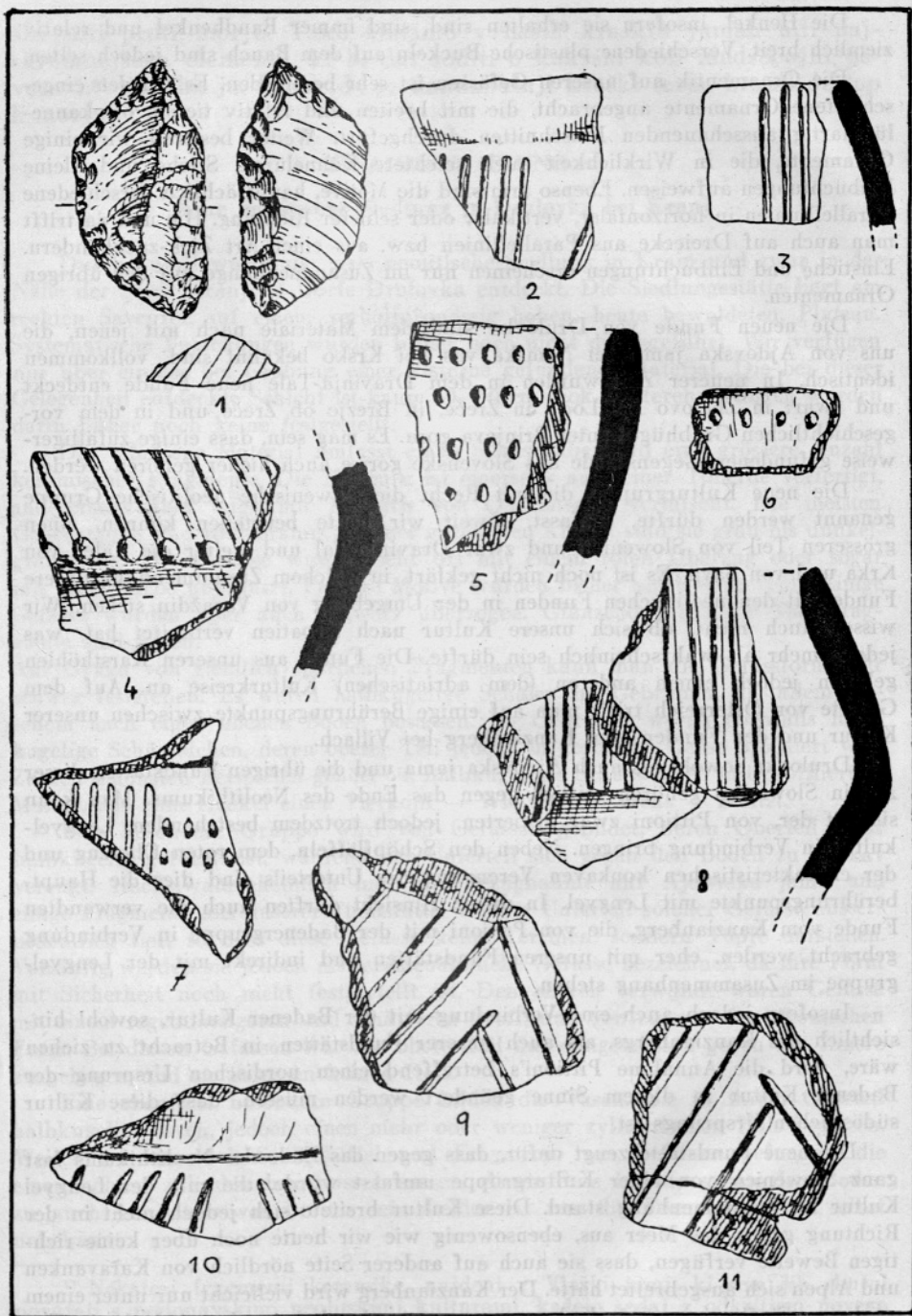
Die neuen Funde von Drulovka sind dem Materiale nach mit jenen, die uns von Ajdovska jama bei Nemška vas bei Krško bekannt sind, vollkommen identisch. In neuerer Zeit wurden in dem Dravinja-Tale neue Funde entdeckt und zwar: in Zbelovo bei Loče, in Zreče, in Brezje ob Zreče und in dem vorgeschichtlichen Grabhügel unter Brinjeva gora. Es mag sein, dass einige zufälligerweise gefundenen Gegenstände aus Slovenske gorice auch hierher gehören werden.

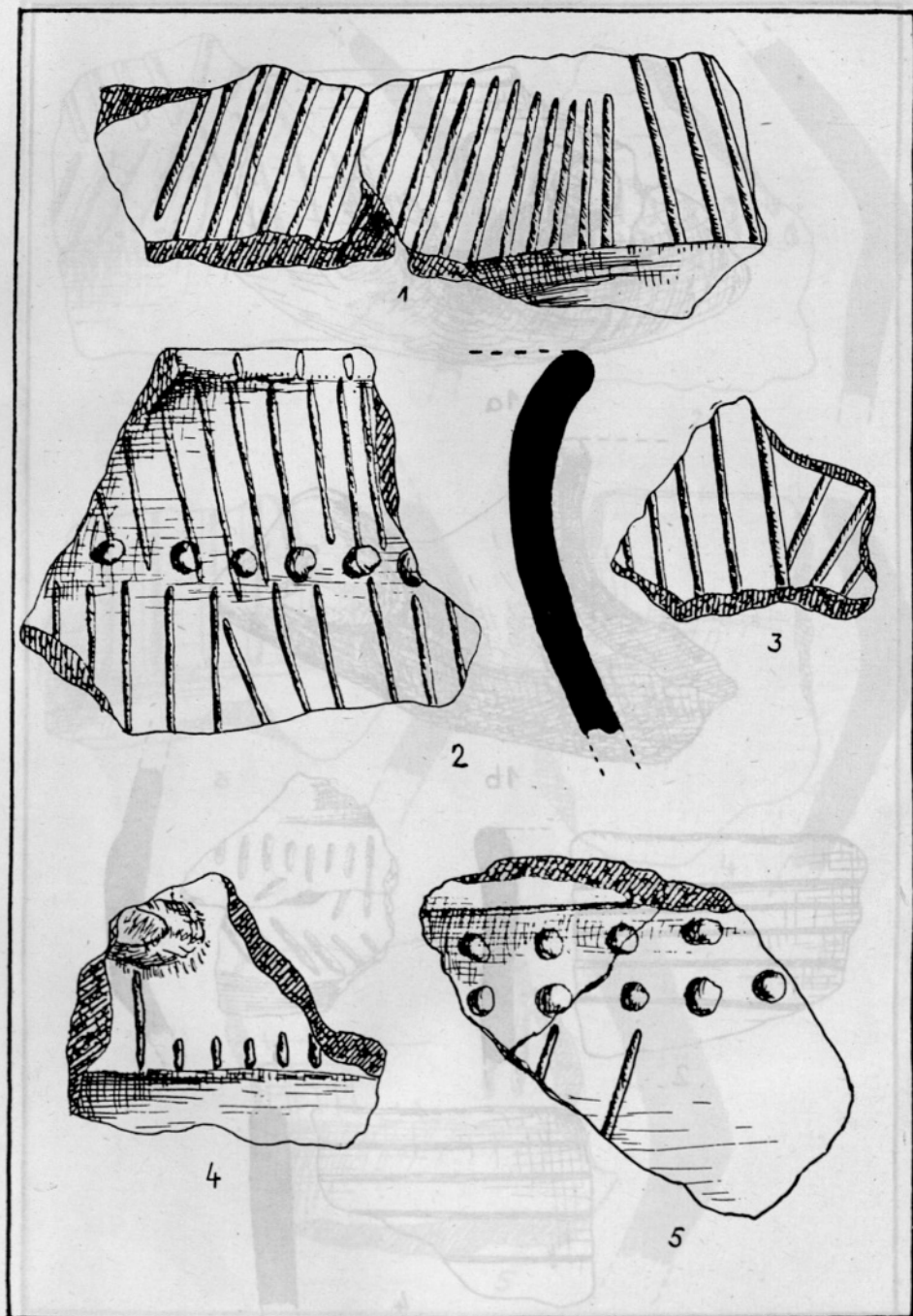
Die neue Kulturgruppe, die mit Recht die slowenische neolitische Gruppe genannt werden dürfte, umfasst, soweit wir heute beurteilen können, einen grösseren Teil von Slowenien und zwar Dravinja-Tal und weiter die Täler von Krka und von Sava. Es ist noch nicht geklärt, in welchem Zusammenhang unsere Funde mit den neolithischen Funden in der Umgebung von Varaždin stehen. Wir wissen auch nicht, ob sich unsere Kultur nach Kroatien verbreitet hat, was jedoch mehr als wahrscheinlich sein dürfte. Die Funde aus unseren Karsthöhlen gehören jedoch einem anderen (dem adriatischen) Kulturkreise an. Auf dem Gebiete von Österreich trifft man auf einige Berührungspunkte zwischen unserer Kultur und den Funden vom Kanzianberg bei Villach.

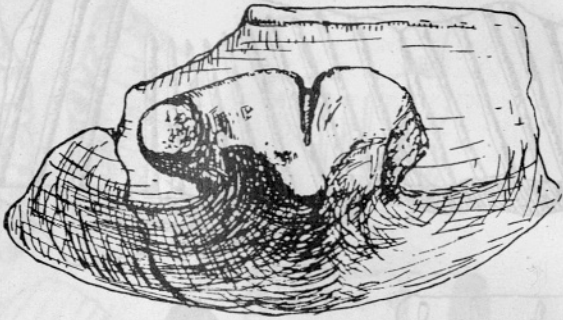
Drulovka sowohl als auch Ajdovska jama und die übrigen Fundstätten dieser Art in Slowenien gehören zeitlich gegen das Ende des Neolithikums. Man kann sie mit der, von Pittioni zwar negierten, jedoch trotzdem bestehenden, Lengyelkultur in Verbindung bringen. Neben den Schöpflöffeln, dem roten Überzug und der charakteristischen konkaven Verengung des Unterteils sind dies die Hauptberührungspunkte mit Lengyel. In dieser Hinsicht dürften auch die verwandten Funde vom Kanzianberg, die von Pittioni mit der Badenergruppe in Verbindung gebracht werden, eher mit unseren Fundstätten und indirekt mit der Lengyelgruppe im Zusammenhang stehen.

Insofern jedoch auch eine Verbindung mit der Badener Kultur, sowohl hinsichtlich des Kanzianbergs, als auch unserer Fundstätten, in Betracht zu ziehen wäre, wird die Annahme Pittioni's betreffend einen nordischen Ursprung der Badener Kultur in diesem Sinne geändert werden müssen, dass diese Kultur südöstlichen Ursprungs ist.

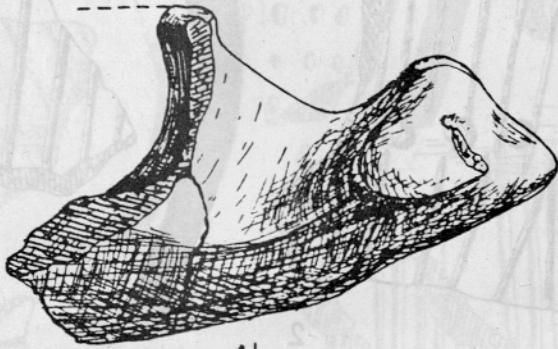
Die neue Fundstätte zeugt dafür, dass gegen das Ende des Neolithikums fast ganz Slowenien von einer Kulturgruppe umfasst wurde, die mit der Lengyel Kultur im Zusammenhang stand. Diese Kultur breitete sich jedoch nicht in der Richtung gegen das Meer aus, ebensowenig wie wir heute noch über keine richtigen Beweise verfügen, dass sie auch auf anderer Seite nördlich von Karavanken und Alpen sich ausgebreitet hätte. Der Kanzianberg wird vielleicht nur unter einem stärkeren Einflusse unserer Kulturgruppe gestanden haben, ohne jedoch ein Teil ihrer selbst zu sein.

Sl. 1—11 = $\frac{1}{4}$ n. vel.

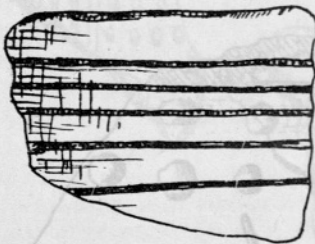
Sl. 1-5 = $\frac{1}{2}$ n. vel.

1a

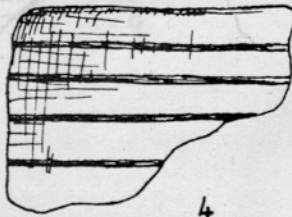
1b

2

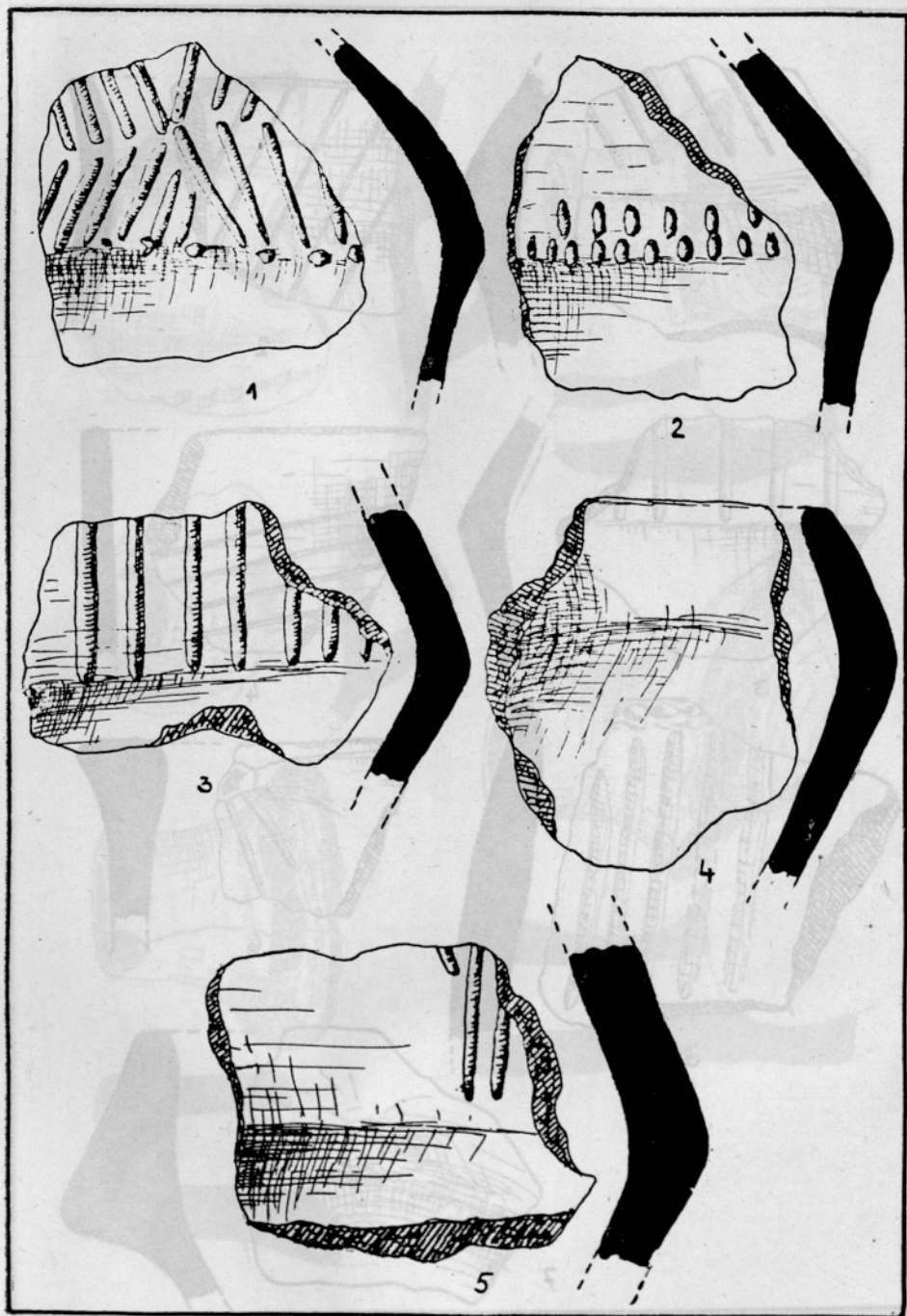

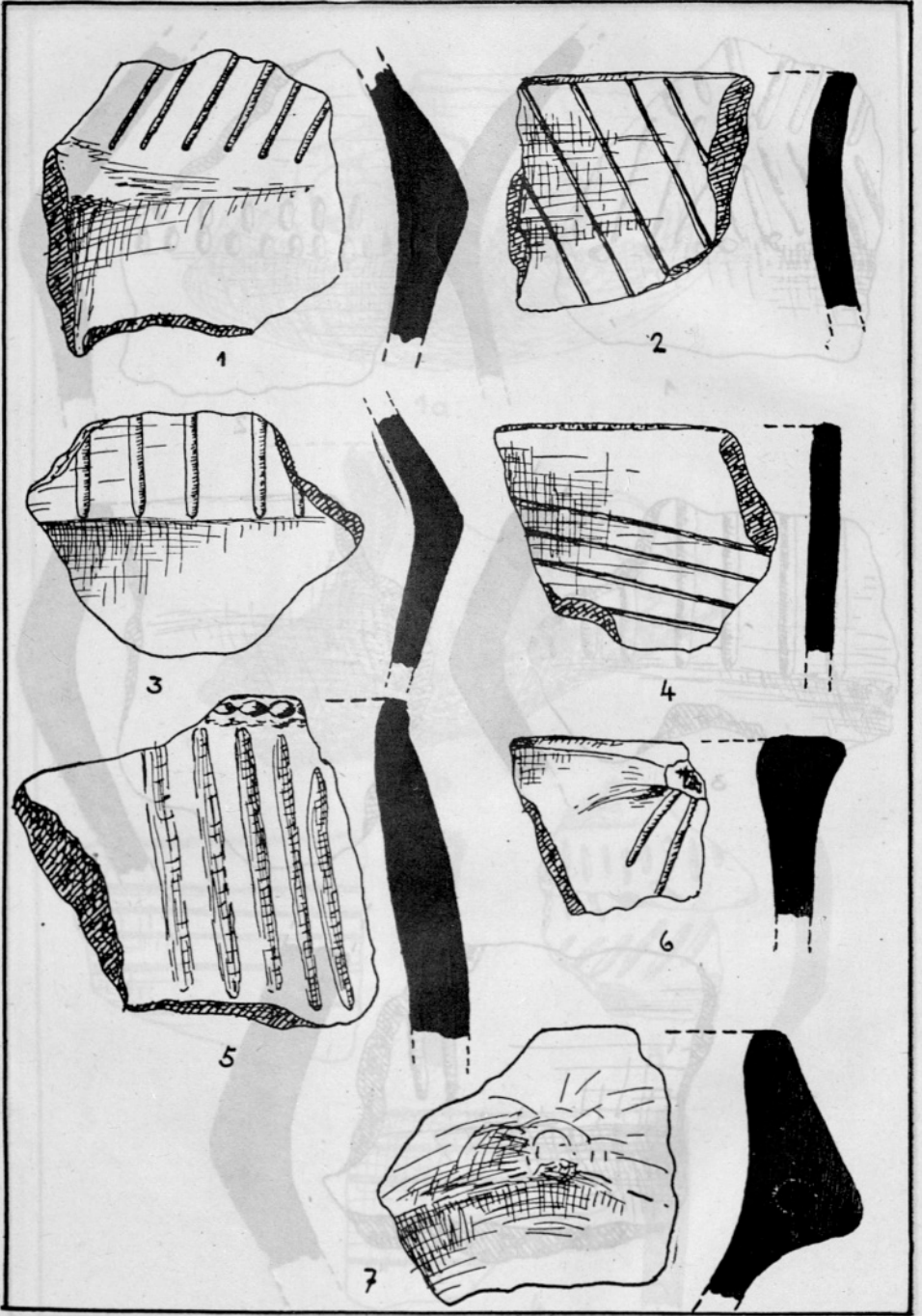
3

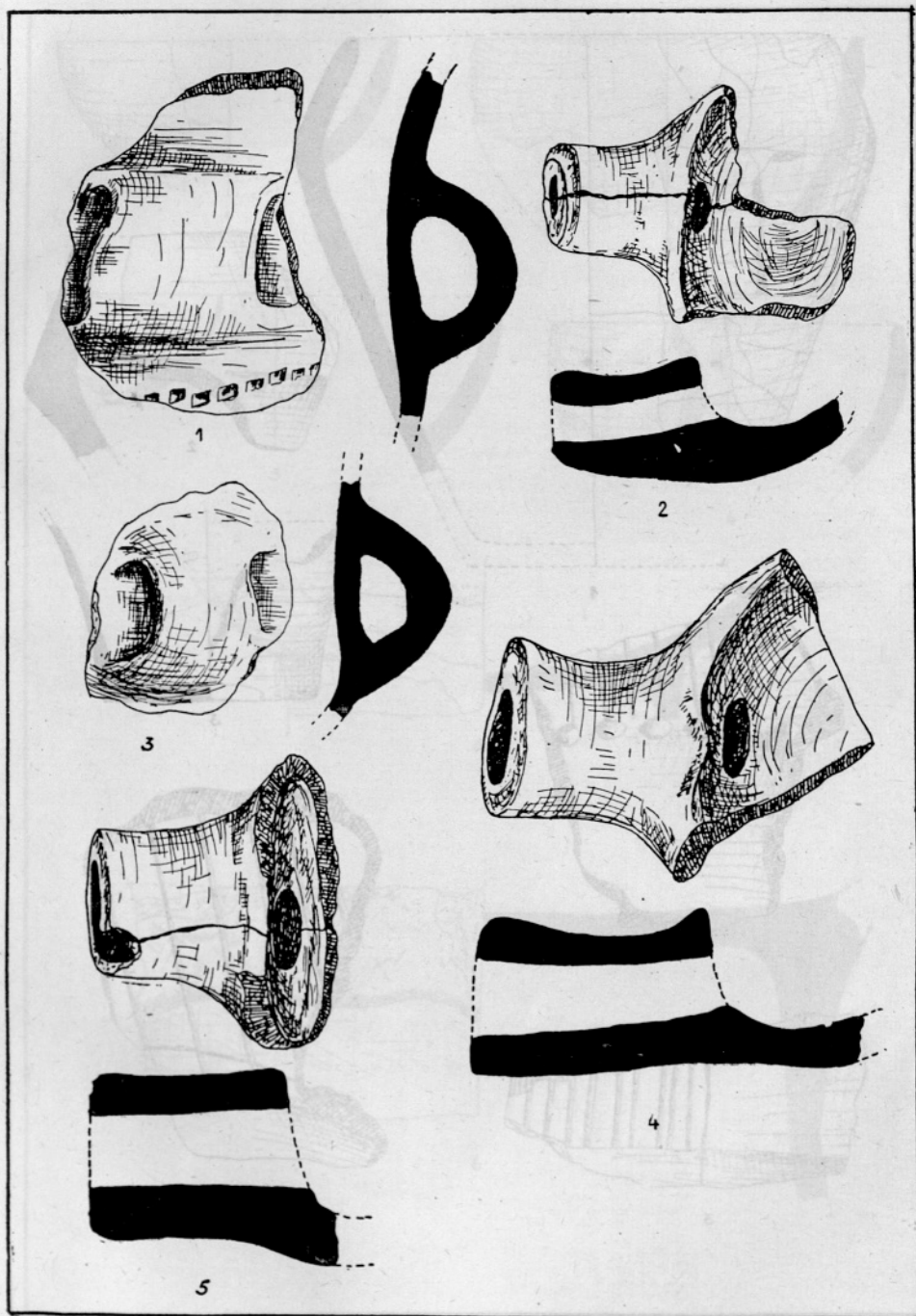
4

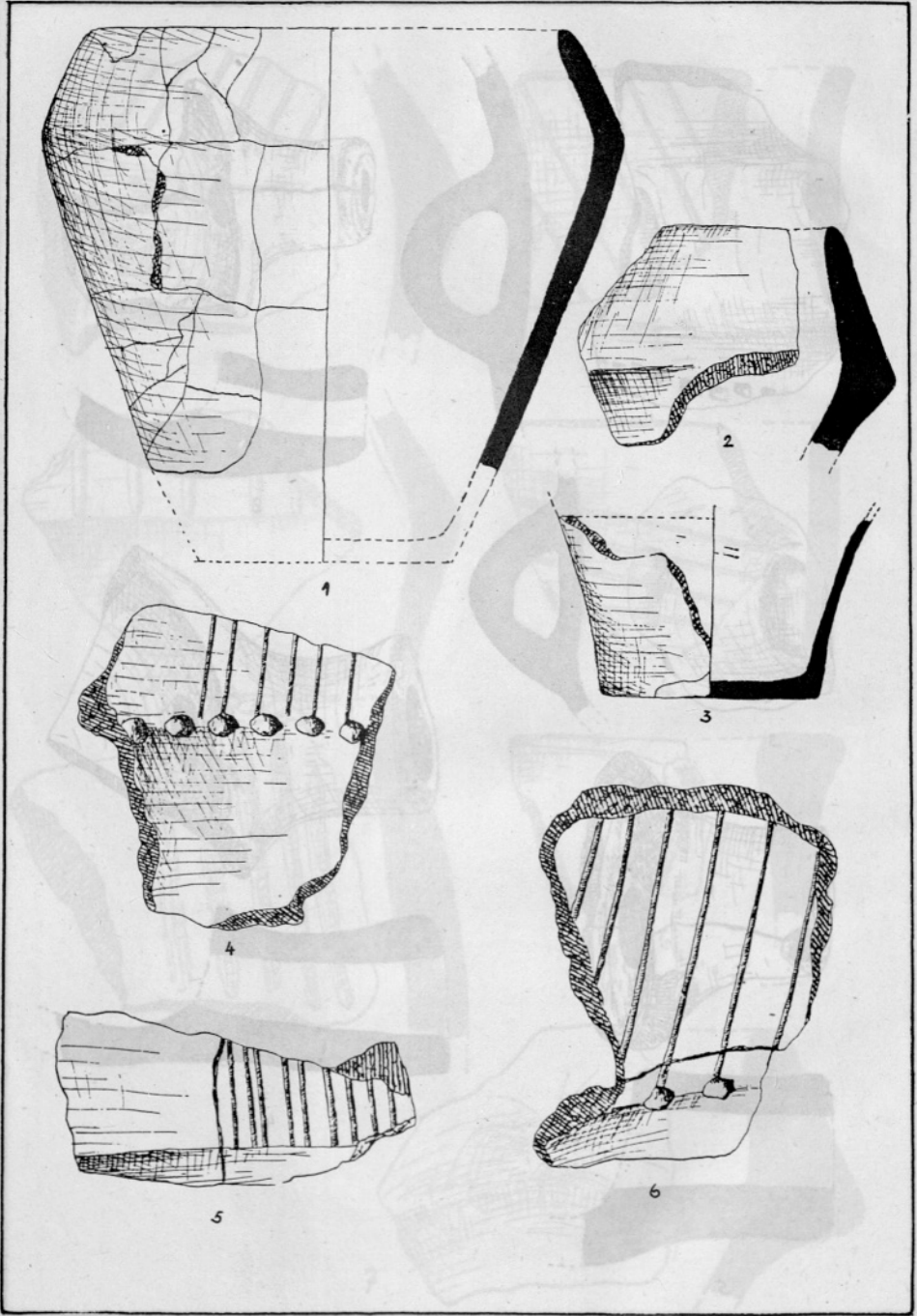
Sl. 1—4 = $\frac{1}{4}$ n. vel.

Sl. 1—5 = $\frac{1}{1}$ n. vel.

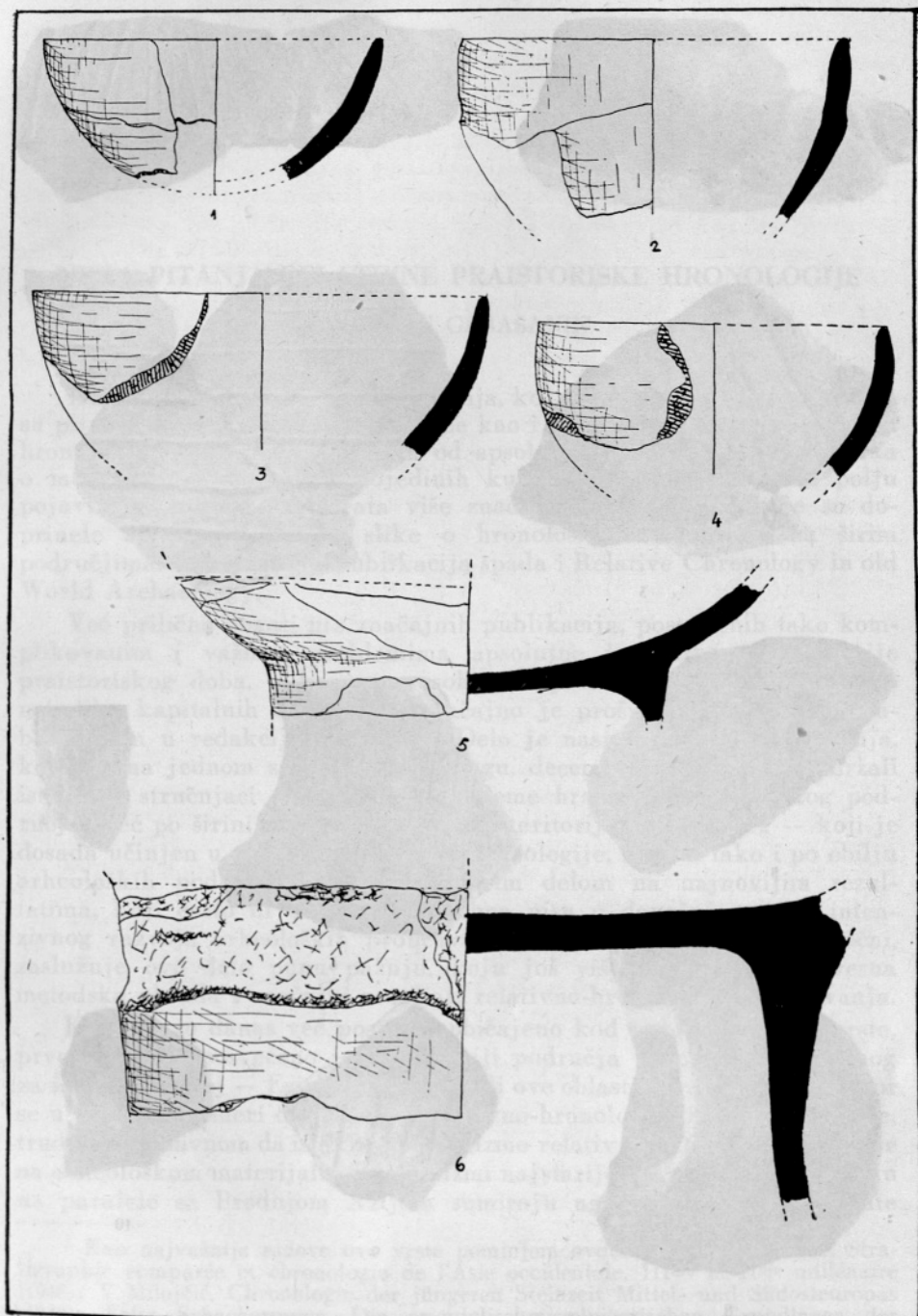

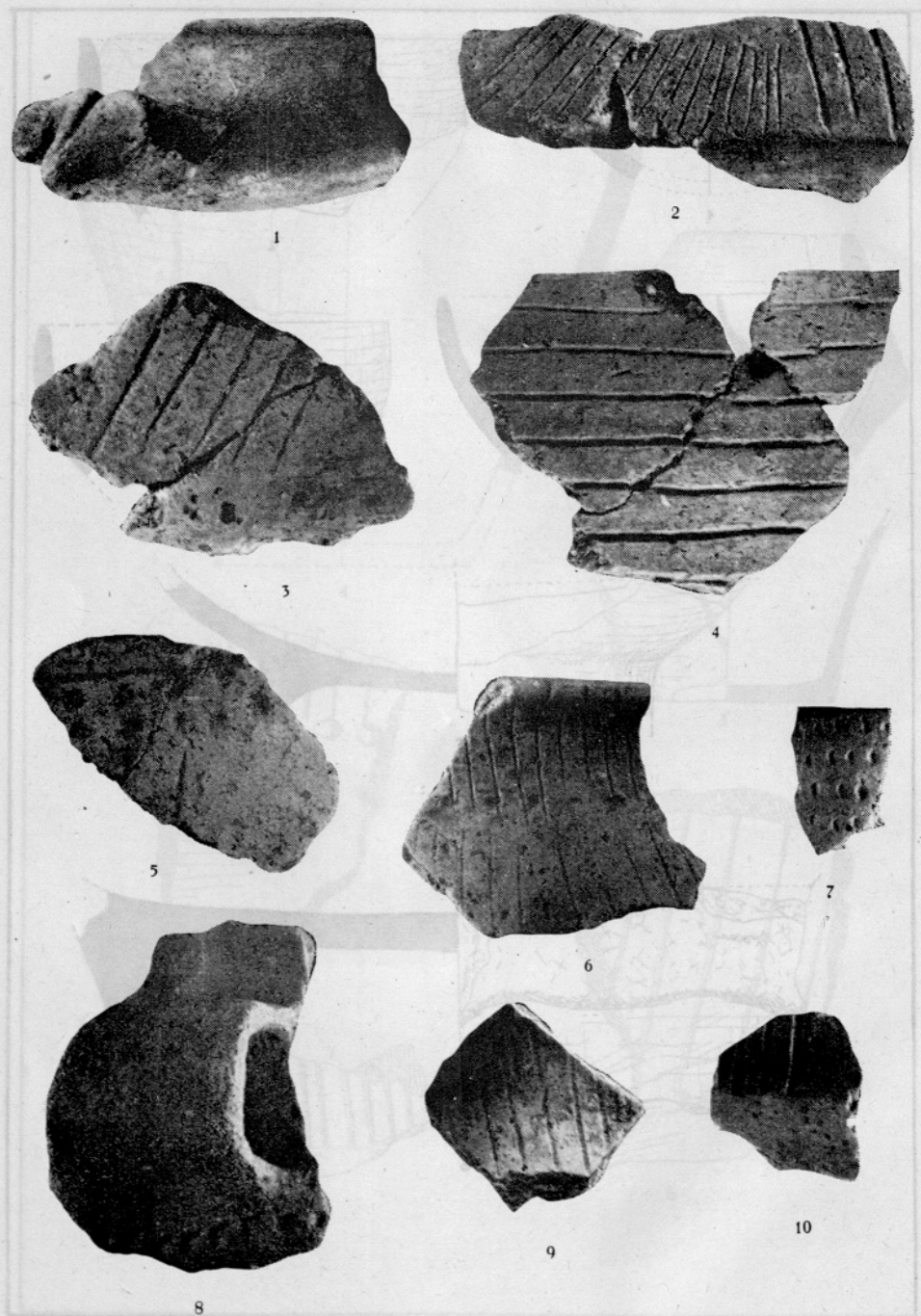
Sl. 1—7 = 1/1 n. v.

Sl. 1-5 = $\frac{2}{3}$ n. vel.

Sl. 1 = $\frac{1}{3}$, sl. 2-6 = $\frac{2}{3}$ n. vel.

Sl. 1 —5 = $\frac{1}{3}$, sl. 6 = $\frac{2}{3}$ n. vel.

157. Sl. 1-10 = $\frac{2}{3}$ n. vel.